

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

VYBRANÉ ASPEKTY KRIMINALITY MLÁDEŽE

Gangy a delikventní skupiny mládeže

Studentská vědecká odborná činnost

Kategorie: doktorské studium

2014

VII. ročník

Autor: Mgr. Lenka Pošíková

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VII. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracovala samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK.

V Praze dne 15. 4. 2014

Mgr. Lenka Pošíková, v.r.

Anotace:

Soutěžní práce se zabývá významem vrstevnických skupin pro dospívajícího jedince, které mohou mít významný vliv na proces jeho sociální integrace. Práce popisuje současný stav delikventních part mládeže a gangů v České republice ve srovnání s dalšími vybranými zeměmi Evropy a shrnuje dostupné poznatky se zvláštním zaměřením na vymezení hlavních znaků gangů mladistvých, zejména oproti organizované (zločinecké) skupině. Současně upozorňuje na hlavní rizikové faktory ovlivňující členství dospívající mládeže v delikventních partách a specifikuje postavení dívek v gangách a míru jejich delikvence ve srovnání s chlapci.

Obsah

Úvod	5
1. Význam skupiny vrstevníků pro dospívajícího jedince	6
2. Pohled vybraných sociologických teorií na delikventní vrstevnické skupiny mládeže	7
3. Gangy a delikventní skupiny mládeže	8
3.1. Hlavní znaky gangů a delikventních vrstevnických skupin.....	9
3.2. Trestná činnost páchaná delikventními skupinami vrstevníků	11
3.3. „Risky friends“ a další rizikové faktory.....	12
3.4. Imigrace a členství v gangu	14
4. Členství dívek v delikventních vrstevnických partách.....	15
4.1. Kriminalita žen a dívek.....	15
4.2. Dívky a jejich členství v gangu.....	16
5. Viktimizace členů gangu.....	17

Úvod

V soutěžní práci se snažím o zachycení významu vrstevnických skupin pro dospívajícího jedince, které mohou mít významný vliv na proces jeho sociální integrace. Popisují současný stav delikventních part mládeže v České republice i dalších vybraných zemích Evropy na základě empirické studie ISRD-2 a shrnuji dostupné poznatky se zvláštním zaměřením na vymezení hlavních znaků gangů mladistvých, zejména oproti organizované (zločinecké) skupině. Pozornost zaměřuji také na hlavní rizikové faktory ovlivňující členství dospívající mládeže v delikventních partách. Samostatná kapitola se věnuje postavení dívek v gangách a míře jejich delikvence ve srovnání s chlapci.

Výzkum delikventních skupin mládeže probíhal ve Spojených státech již na začátku 20. století. První z prací na toto téma publikoval Thrasher v roce 1927¹, dále například Clifford Shaw a Henry McKay (1942) : *Juvenile Delinquency and Urban Areas*, Albert Cohen: *Delinquent Boys* (1955); Cloward a Ohlin: *Delinquency and Opportunity* či Sutherland a Cressey (1978), Elliott, Huizinga a Ageton (1985). Z poslední doby pak Malcolm Klein (2001), Katz a kol. (2005), Peterson (2004), Taylor a kol. (2007). V České republice se problematice gangů tradičně věnuje Institut pro kriminologii a sociální prevenci, dílčí studie vznikly také například na půdách filozofických fakult, fakult sociálních věd. Zejména je třeba vyzdvihnout mezinárodní self - reportovou studii delikvence mladistvých ISRD-2 (International Self – Report Delinquency Study), která přinesla mimo jiné důležité poznatky o stavu delikventních i nedelikventních vrstevnických skupin.²

¹ Thrasher. *The Gang: A Study of 1313 Gangs*, 1927

² Výzkum ISRD-2 probíhal ve více jak 30 státech (např. Německo, Rakousko, Itálie, Švýcarsko, Estonsko, Polsko, Slovinsko). V České republice výzkum organizovala Katedra sociologie Filozofické fakulty UK v Praze. Metodologie výzkumu, stejně jako data a výsledky získané studií v České republice jsou shrnuty v publikaci *Česká mládež v perspektivě delikvence - výsledky mezinárodního výzkumu ISRD-2*, kterou sepsal autorský tým Zuzana Podaná a Jíří Buriánek. Studii vydala Filozofická fakulta v roce 2007. Metodiku a výsledky výzkumu ISRD-2 též publikovala Eva Moravcová pod názvem *Problematika part, gangů a delikventních uskupení mládeže. Otázka členství v gangu*, Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica (2011) a dále *Jak definovat a měřit členství v gangu: Česká republika v evropském kontextu*, Akademie věd ČR (2012). Výsledky IRSD-2 proběhnuvší v Itálii a ve Švýcarsku shrnuje Ulberto Gatti a Sandrine Haymoz v díle *Girl Members of Deviant Youth Groups, Offending Behaviour and Victimization: Results from the ISRD2 in Italy and Switzerland (2010)*. Data a údaje, se kterými v této práci pracuji, pochází především z výsledků výzkumu ISRD-2 obsažených ve výše zmíněných publikacích.

1. Význam skupiny vrstevníků pro dospívajícího jedince

Skupina vrstevníků (v anglické literatuře označována jako *peer group; companionship*; v německé literatuře se setkáme s pojmy *Clique; Jugendgruppe*) hraje ve vývoji dospívajícího jedince nezastupitelnou roli. Jde o referenční skupinu, která svým významem podle sociologů předčí i rodinu. Nabízí sociální prostor k vytvoření své vlastní identity, sociální interakce, plní svou funkci při odpoutávání se od rodičů a především při přebírání hodnot, norem a postojů mladistvého.³

S vrstevníky přichází dospívající mládež do styku jak ve formálních (školní třída, zájmové kroužky), tak neformálních skupinách (vrstevníci bydlící ve stejném místě). Důvody k vytváření a sdružování se do part mohou být různorodé. Čírtková uvádí, že jde zejména o uspokojování citových a sociálních potřeb, realizaci zájmů jedince v době, kdy se oslabuje jeho závislost na rodině.⁴ Ve skupině získávají určitý společenský status, postavení. Dosahují uspokojení svých sociálních potřeb tím, že jsou považováni za oblíbené, uznávané, respektované osobnosti. Nezletilí si vytváří vlastní hodnoty, hodnotový systém skupiny i její vlastní normy⁵ (např. pravidla pro přijímání nových členů, sankce pro odpadnuvší členy). Hodnoty a normy skupiny se ve většině případů nijak výrazně neodchylují od hodnot a norem společnosti⁶ a sociální kontakty s vrstevníky tak posilují sociální integraci jedince do společnosti. Svou příslušnost k určité partě mohou dávat najevo různými způsoby (stylem oblékání či účesem, určitým způsobem mluvy – používáním jednotlivých slov, novotvarů či smluvených signálů⁷, preferovaným hudebním stylem, tetováním...)

V případě, že se dospívajícímu nedostane adekvátního ocenění v rámci nedelikventních skupin, ať už formálních či neformálních, mohou se jej snažit získat v partě deviantní. A zde může nastat problém v tom, že na místo, aby jedinec upevňoval hodnoty, normy společensky konformní, převezme vzorce chování odlišné, deviantní.

³ GOLDBERG, B. U. Freizeit und Kriminalität bei Jugendlichen. Zu den Zusammenhängen zwischen Freizeitverhalten und Kriminalität. 1. vyd. Baden : Nomos Verlagsgesellschaft Baden, 2003, s. 32 n.

⁴ ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. 3. vyd. Praha : Portál, 2000, s. 145

⁵ Blíže k pojmům skupinové hodnoty, skupinové normy ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. 3. vyd. Praha : Portál, 2000, s. 144

⁶ Srov. VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 2 vyd. Praha : C.H. Beck, 2012, s. 329

⁷ HITCHCOCK, J. Adolescent Gang Participation: Psychological Perspectives. Journal of Police and Criminal Psychology, 2001, Nr. 2, Vol. 16, s. 35

Kriminální skupina vrstevníků na rozdíl od skupiny nedelikventní vykazuje několik odlišných znaků – určení rolí ve skupině⁸, včetně vůdčího člena i outsidera party, izolace členů od jejich okolí za účelem zvýšit soudržnost party, vynucování pravidel včetně sankcí atd.).⁹ Odborníci se shodují v tom, že vliv vrstevnické skupiny se stává významnější u mladistvých, kteří pochází z nefunkčních rodin.¹⁰ Zde je parta současně náhražkou, únikem. Podle Čírtkové je častým průvodním jevem „*odpor a pohrdání autoritami, oficiálními hodnotami a normami...*“¹¹

2. Pohled vybraných sociologických teorií na delikventní vrstevnické skupiny mládeže

Ve spojitosti s trestnou činností mládeže vznikají různé teorie, které se snaží o nalezení a vysvětlení příčin deviantního chování mladistvých. Pro vysvětlení skupinového kriminálního jednání, vzniku delikventních gangů lze použít např. teorii kriminální subkultury či teorii sociální kontroly.

Teorie kultur a subkultur vidí příčinu vytváření delikventních subkultur¹² ve frustraci z neschopnosti dosažení cílů a hodnot, které od nich společnost vyžaduje, legitimní cestou¹³, v neschopnosti čelit sociálnímu tlaku ze strany společnosti. Podle Cohena¹⁴ se subkultura gangu vyznačuje rozparem s obecně uznávanými hodnotami, jejich negací, oportunistem, proměnlivostí činností gangu, vyskytující se vandalismem, agresí, vzájemnou loajalitou mezi členy gangu.¹⁵

Zastánci teorie sociální kontroly vychází z toho, že deviantní chování je důsledek slabé sociální vazby ke společnosti a jejím hodnotám. Porušování norem je důsledkem selhání

⁸ Určení sociální pozice jedince v rámci party, která je dána jednak funkcí jedince a mírou jeho sociální přitažlivosti. ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. 3. vyd. Praha : Portál, 2000, s. 142

⁹ ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. 3. vyd. Praha : Portál, 2000, s. 146

¹⁰ Shodně Válková, Kuchta a kol. (2012); Čírtková (2000); Matoušek a Kroftová (1998)

¹¹ ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. 3. vyd. Praha : Portál, 2000, s.146

¹² Subkultura označuje specifické vzorce chování výrazně se odlišující od většinové kultury.

¹³ K tomu blíže MUNKOVÁ, G. Sociální deviace. Přehled sociologických teorií. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. s. 53 n. Nejznámějšími autory teorie kultur jsou Albert Cohen, Richard Cloward a Loyd Ohlin. Autoři se shodují, že nejvíce ohroženou skupinou jsou z tohoto hlediska chlapci pocházející z chudších vrstev, jejichž frustrace ze společenského postavení je vede k nahrazení hodnot a pravidel mainstreamové společnosti svými vlastními, odlišnými, vzdorujícími. Cloward a Ohlin ve své práci *Delinquency and Opportunity* (1960) navazují na Cohena a za původce vzniku subkultur gangu považují nelegitimní příležitosti.

¹⁴ Cohen, A. K. *Delinquent boys: The Culture of the Gang*. New York: Free Press, 1955

¹⁵ MUNKOVÁ, G. Sociální deviace. Přehled sociologických teorií. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. s. 57

kontrolních mechanismů, absence či selhání sociální kontroly, ať už formální či neformální ze strany rodiny, školy, vrstevníků. Například Reiss uvádí tři skupiny kriminogenních faktorů

- defektní či absentující vytvoření vnitřních kontrolních mechanismů v dětství
- selhání vytvořených vnitřních mechanismů kontroly
- chybějící či konfliktní sociální regulativy chování (rodina, škola, vrstevníci.)¹⁶

Gottfredson a Hirshi¹⁷ tuto teorii rozvinuli a hlavní důraz kladou na vlastní, vnitřní sebekontrolu. Nízká schopnost sebekontroly je chybou v procesu začleňování do společnosti a je významným prediktorem kriminálního chování. Podle nich jsou delikventní často ty osoby, jejichž nízká úroveň sebekázně je výsledkem neadekvátní socializace, ať už v rodině nebo ve škole.

3. Gangy a delikventní skupiny mládeže

Pro mladistvé pachatele je typické, že se dopouští trestné činnosti zpravidla ve spolupachatelství, ve skupinách s dalšími vrstevníky.¹⁸

Gangy, zločinecké bandy, skupinová trestná činnost jsou ve vztahu k pojmu organizovaná (zločinecká) skupina pojmy širšími. Organizovaná kriminalita je v odborné literatuře definována jako „*soustavná a plánovitá trestná činnost páchaná hierarchicky strukturovanou skupinou osob, mezi nimiž existuje dělba činnosti. Jejím primárním cílem je dosažení vysokého zisku.*“¹⁹ Mezi charakteristické znaky patří: hierarchicky uspořádaná skupina nejméně tří osob, jejíž členové mají formálně rozdělené role a úkoly, jsou vysoce disciplinovaní; páchání závažných úmyslných trestných činů; opakující se trestná činnost; zaměření na tvorbu zisku, ať už přímého či nepřímého finančního či jiného prospěchu²⁰. Trestná činnost organizované zločinecké skupiny bývá sofistikovaná²¹, pachatelé využívají násilí či pohrůžky násilí orientované různými směry,

¹⁶ VEČERKA, K. Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 42

¹⁷ HIRSCHI, T., GOTTFREDSON, M. R. A General Theory of Crime. Stanford University Press, California, 1990, 297 s.

¹⁸ Shodně Válková, Kuchta a kol. (2012); Čírtková (2000); Matoušek a Kroftová (1998)

¹⁹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 395

²⁰ Úmluva OSN proti mezinárodnímu organizovanému zločinu

²¹ DIANIŠKA, G. et al. Kriminológia. 2. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011, s. 285

nejnovější moderní technologie a prostředky, přijímají ochranná opatření proti odhalení a postupu, činnost skupina bývá napojena na zahraničí.²² Naopak u delikventních vrstevnických part, gangů chybí některé ze znaků typické pro organizovaný zločin – hierarchie skupiny, dělba činnosti, dlouhodobost.²³

Studium delikvence skupin mládeže, part či gangů může přinést též nové poznatky o organizovaném zločinu, který je fenoménem postmoderní doby. Organizovaný zločin je především dominantou dospělých pachatelů. Nicméně právě tito pachatelé se mohou rekrutovat z delikventních part a gangů mladistvých. Zatímco dívky zpravidla opouštějí vrstevnické party postupně s tím, jak dospívají, chlapi setrvávají v gangu i ve vyšším věku.²⁴

3. 1. Hlavní znaky gangů a delikventních vrstevnických skupin

Vrstevnické party mladistvých, gangy můžeme chápat jako skupiny mládeže, které spolu tráví volný čas. Oproti organizované (zločinecké) skupině nemusí být a zásadně také nejsou primárně založeny nebo spojeny s pácháním trestné činnosti. Odborná literatura nabízí různé definice, na hlavních znacích se však shodují.

Gangy mladistvých jsou zpravidla neorganizované, nemají určeného hlavní „vůdce“ gangu²⁵, nevytváří se u nich vzájemná loajalita či vysoká soudržnost. Členové skupiny znají převážně jen křestním jménem nebo přezdívkou. S tím souvisí i skutečnost, že členství v takové skupině je vysoce proměnlivé, jejich existence je spíše krátkodobá.²⁶

²² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 396

²³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 400

²⁴ Podle výsledků mezinárodního výzkumu delikvence mládeže se dívky se srovnání s chlapi stávají členy vrstevnické party již v dřívějším věku, kolem 11 - 12 roku. Chlapi se naopak zapojují do part až ve věku mladistvém, kolem 15. roku věku, ale o to setrvávají déle.

GATTI, U., HAYMOZ, S. Girl Members of Deviant Youth Groups, Offending Behaviour and Victimisation: Results from the ISRD2 in Italy and Switzerland. European Journal on Criminal Policy and Research. Vol. 16, Issue 3, Springer 2010, s. 169

dostupný z WWW: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10610-010-9122-y> (zobrazeno dne 10. 4. 2014)

²⁵ To potvrzuje i self-reportový výzkum, který provedl Decker a Curry.

DECKER, S. H., CURRY, G. D. Addressing key feature of gang membership. Measuring the involvement of young members. Journal of Criminal Justice, č. 28, 2000, s. 477

²⁶ HIRSCHI T., GOTTFREDSON, M. R. A general theory of crime. Stanford University Press, California, 1990, s. 159, 208

Výzkumy zaměřené na trestnou činnost mladistvých delikventních skupin ukazují, že často dochází ke změně ve složení gangu.²⁷

Skupina delikventních mladistvých se od organizované zločinecké skupiny dospělých pachatelů odlišuje také svým účelem. Soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti zásadně není primárním cílem existence takové skupiny mladistvých. Delikventní či deviantní chování je sice důsledkem existence gangu, resp. přítomnosti skupiny mladistvých osob na určitém místě ve stejnou dobu, avšak nikoli primární cílem.²⁸ Mladiství se dopouští trestné činnosti ve skupině především u těch trestných činů, jejichž spáchání by pro jednotlivého pachatele bylo příliš obtížné či nebezpečné. Hirschi a Gottfredson k tomu uvádějí, že ačkoli podle některých teorií²⁹ plní gang především dvě funkce, a to usnadnit páchaní trestné činnosti a zvýšit kredit členů gangu, spáchání některých trestných činů jako loupež, krádež vloupáním, příp. vloupání do osobních automobilů či prodej omamných látek mohou být snazší ve dvou či třech, ale nikoli ve větších skupinách. Navíc se nevyznačují plánováním a přípravou.³⁰

U delikventních band mladistvých můžeme tedy pozorovat následující znaky:

- skupiny nejsou organizované, jejich trestná činnost není plánovitá, ale naopak nahodilá³¹
- dopouštějí se vysoce riskantních trestných činů, jejichž výnosnost je nízká (*low profit crimes*)³²
- skupina současně funguje jako štít imunity před sankcí, rozložení odpovědnosti za své jednání
- pachatelé jsou převážně muži, primárně ti se slabší sebekontrolou³³
- nezaměřují se na dlouhodobé cíle
- proměnlivost skupiny, fluktuace členů
- neexistence vysoké loajality či soudržnosti

²⁷ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 2. vyd. Praha : C.H. Beck, 2012, s. 328

²⁸ Srov. KLEIN, M. The American Street Gang. New York : Oxford University Press, 1995, s. 20 n.

²⁹ Classical theory

³⁰ HIRSCHI T., GOTTFREDSON, M. R. A general theory of crime. Stanford University Press, California, 1990, s. 208

³¹ DECKER, S. H., CURRY, G. D. Addressing key feature of gang membership. Measuring the involvement of young members. Journal of Criminal Justice, 28/ 2000, s. 475

³² HIRSCHI T., GOTTFREDSON, M. R. A general theory of crime. Stanford University Press, California, 1990, s. 213

³³ HIRSCHI T., GOTTFREDSON, M. R. A general theory of crime. Stanford University Press, California, 1990, s. 159

- mají i jiné kamarády mimo gang³⁴
- spíše nepravidelné setkávání³⁵
- existence gangu není dlouhodobá

3.2 Trestná činnost páchaná delikventními skupinami vrstevníků

Gangy mládeže se dopouští především majetkové trestné činnosti, vandalismu, sprejerství, výtržnictví, užití násilí, šikany, zneužívání návykových látek.³⁶ Opatřování prostředků drobnými krádežemi může přerůst v organizované, plánované akce.³⁷ Podle ISRD-2 provedené v Itálii se mladí členové gangu dopouští (v pořadí nejčastějšího zastoupení): rvaček, vandalismu, nošení zbraně, počítačové trestné činnosti, krádeží v obchodech, držení a jiné nakládání s omamnými látkami, vydírání, vykrádání aut.³⁸ Otázkou je, zda mají delikventi reálnou představu o možných důsledcích svého jednání a činí tak i s ohledem na možnou sankci ze strany formální kontroly nebo jim následky nedocházejí. Podle IRSD-2 v ČR celá ¼ respondentů odpověděla, že je pro ně přijatelné přestupovat zákon, popř. že páchá nelegální činnost.³⁹ V Itálii a Švýcarsku se téměř 75% členů vrstevnické skupiny v posledních 12 měsících dopustilo trestného činu, ve srovnání s pouhými 25% pachatelů z řad mládeže, kteří se nepovažují za členy gangu.

Pro účely výzkumu ISRD-2 byl gang definován jako „každá trvalá skupina mladých lidí, která tráví svůj volný čas na veřejných místech, a u které je provozování ilegálních aktivit součástí skupinové identity.“⁴⁰ Aby byl nezletilý ze zkoumaného vzorku označen jako člen delikventního gangu, muselo dojít k naplnění znaků gangu požadovaného dle ISRD-2.

³⁴ DECKER, S. H., CURRY, G. D. Addressing key features of gang membership. Measuring the involvement of young members. *Journal of Criminal Justice*, 28/ 2000, s. 479

³⁵ DECKER, S. H., CURRY, G. D. Addressing key features of gang membership. Measuring the involvement of young members. *Journal of Criminal Justice*, 28/ 2000, s. 477

³⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 3. vyd. Praha : Portál, 2000, s. 146

³⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence : situace, východiska, programy*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998, s. 85

³⁸ GATTI, U., HAYMOZ, S. Girl Members of Deviant Youth Groups, Offending Behaviour and Victimization: Results from the ISRD2 in Italy and Switzerland. *European Journal on Criminal Policy and Research*. Vol. 16, Issue 3, Springer 2010, s. 175 n., dostupný z WWW:

<http://link.springer.com/article/10.1007/s10610-010-9122-y> (zobrazeno dne 10. 4. 2014)

³⁹ S tím, že musíme ve výsledku zohlednit, že vnímání pojmu „nelegální činnost“ nemusí být ze strany respondentů správně pochopeno.

⁴⁰ Definice gangu použitá pro potřeby ISRD-2 dle skupiny Eurogang. MORAVCOVÁ, E. Problematika part, gangů a delikventních uskupení mládeže. *Otázka členství v gangu*. *Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica*. číslo, rok 2011. Praha : Univerzita Karlova, 2011, s. 88

Nezletilý musel být členem party existující po dobu alespoň 3 měsíců, která se považuje za delikventní, často se schází na veřejných místech a v posledním roce se dopustil alespoň dvou trestných činů.

Srovnání počtu delikventních členů gangu ve vybraných zemích Evropy dle ISRD⁴¹					
Vybrané země zapojené do ISRD	Česká republika⁴²	Německo	Rakousko	Švýcarsko	Itálie
Počet delikventních členů gangu v % dle údajů z ISRD-2	4,0%	4,8 %	3, 6 %	4,8%	5,7%

3. 3 „Risky friends“ a další rizikové faktory

Vliv vrstevníků a part se považuje za nejvýznamnější příčinu kriminality mladistvých mužů. Pro mladistvé pachatele je typický skupinový charakter trestné činnosti. Delikty spáchané v partě se navíc vyznačují vysokou recidivou.⁴³ Odborná literatura uvádí, že ve více jak v polovině případů jde o tříčlenné party.⁴⁴ Fakt, že se jedná zpravidla o menší skupinky v počtu nepřevyšující čtyři osoby, potvrzuje i výzkum ISRD. Tři čtvrtiny z dotazovaných uvedlo, že jsou součástí nějaké skupiny, ve které společně tráví volný čas. Ve více jak polovině případů jde přitom o skupiny smíšené.⁴⁵

⁴¹ Údaje pro vytvoření tabulky byly převzaty ze studie ISRD-2.

MORAVCOVÁ, E. Jak definovat a měřit členství v gangu: Česká republika v evropském kontextu. Data a výzkum – SDA Info 2012, Vol. 6, No. 2. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2012, s. 160, 161

GATTI, U., HAYMOZ, S. Girl Members of Deviant Youth Groups, Offending Behaviour and Victimisation: Results from the ISRD2 in Italy and Switzerland. European Journal on Criminal Policy and Research. Vol. 16, Issue 3, Springer 2010, s. 167 – 182

⁴² Studie ukazuje, že podle definice Eurogangu byl počet deviantních členů gangu v ČR 4%, tedy těch respondentů, kteří naplnili všechna požadovaná kritéria. Podle upravené definice gangu autorů výzkumu se procentuální zastoupení snížilo na pouhých 2%. Naopak jako gang by svou partu označilo 11% ze zkoumaného vzorku mládeže. Tyto rozdíly si autoři vysvětlují rozdílnou představou respondentů o pojmu „nelegální činnost“. Pravděpodobně za takovou činnost považují i jednání deviantní, nikoli však trestné – viz záškoláctví, kouření, popíjení alkoholu.

⁴³ ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. 3. vyd. Praha : Portál, 2000, s. 146

⁴⁴ čtyřčlenné party 25%, pětičlenné party pouze v 12% případů. ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. 3. vyd. Praha : Portál, 2000, s. 146

⁴⁵ Výsledky ISRD-2 ukazují, že v převážné většině případů jsou party vrstevníků smíšené (ČR 65%; Švýcarsko 65%, Itálie 80%).

Co vede nezletilé k tomu, aby se stali členy vrstevnické skupiny, gangu? Motivace je různá. Gang může být zdrojem sebedůvěry, přesvědčení o vlastní významnosti, důležitosti pro své okolí; zdrojem přátel, se kterými se dá trávit čas po škole; zdrojem zábavy i způsob jak zapůsobit na druhé pohlaví.⁴⁶

Členství v gangu může být i způsobem trávení volného času – pokud je ho příliš mnoho a není smysluplně naplněn, může vést k deviantnímu či delikventnímu chování nuda. V dotazníku ISRD-2 čeští respondenti jako způsob trávení volného času nejčastěji uvádí sledování televize, hraní počítačových her, sportovní aktivity, pobývání venku s přáteli. Více jak 60% mládeže, jak chlapců, tak dívek, uvedlo, že tráví potulováním se s přáteli více než 2 hodiny denně. Veřejná prostranství jako jsou obchodní centra, parky, okolí bydliště jsou místa, kde čas tráví společně dvě třetiny part mladistvých.⁴⁷ Podle závěrů autorů ISRD, lze „vyčíst přímou úměru mezi tím, s kým děti tráví volný čas, a do jaké míry se chovají rizikově či delikventně“⁴⁸, stejně tak jako vidí přímý vztah mezi delikvencí nebo minimálně rizikovým chováním a trávením času party potulováním se na veřejném prostranství. Závěry, které z tohoto zjištění podle Podané a Buriánka vyplývají, jsou, že buď potulování se po veřejných prostranstvích vede k tomu, že se mládež dopouští delikventních činů, nebo skupiny, které se scházejí za účelem páchaní trestné činnosti, tak činí na veřejných místech.

Spornou otázkou, která vyvstává v souvislosti s trestnou činností mladistvých v rámci gangu, je vztah mezi skupinou mladistvých a delikventní činností. Vede samotné členství v gangu, resp. trávení volného času s delikventními osobami ke kriminálnímu jednání nebo naopak to, že je mladistvý delikventní vede k seznámení s dalšími delikventy? Například Reckless stejně jako většina kriminologů považuje vliv skupiny vrstevníků za jeden z nejvýznamnějších faktorů etiologie kriminality mládeže. Mladistvý přebírá hodnoty, postoje a vzorce chování od svých vrstevníků a stává se také delikventním. Naopak podle Sheldona a Eleanor Glueckových členství v gangu nemůže

⁴⁶ U amerických gangů se jako motivace pro vstup do gangu objevuje i ochrana sousedů a sousedství, ve kterém vyrůstali. Popř. i rodinný odkaz – příbuzní byli nebo jsou členové gangu. DECKER, S. H., CURRY, G. D. Addressing key features of gang membership. Measuring the involvement of young members. Journal of Criminal Justice, č. 28, 2000, s. 475 n.

⁴⁷ k tomu blíže PODANÁ, Z., BURIÁNEK, J. Česká mládež v perspektivě delikvence. Výsledky mezinárodního výzkumu ISRD – 2. Praha : Filozofická fakulta, 2007, s. 49

⁴⁸ PODANÁ, Z., BURIÁNEK, J. Česká mládež v perspektivě delikvence. Výsledky mezinárodního výzkumu ISRD – 2. Praha : Filozofická fakulta, 2007, s. 50 n.

být příčinou delikvence, protože většina chlapců se stává delikventními dříve, než vstoupí do gangu. Delikventi sice mohou být s ostatními chlapci, v době, kdy se dopouští trestné činnosti, ale neznamená to nutně, že jde o odpověď vycházející z tlaku společnosti.⁴⁹ Tato kriminologická otázka zůstává dosud nevyřešena, podle Hirschiho se nelze jednostranně přiklonit pouze k jedné z nabízených hypotéz.⁵⁰ Ani na základě aktuálního mezinárodního výzkumu ISRD nelze jednoznačně prokázat, zda vyšší míra delikvence mládeže předchází vstupu do party (*selection model*) nebo vzniká až následně, vlivem skupiny (*facilitation model*). Můžeme však předpokládat, že dochází ke kombinaci obou možných modelů.⁵¹ Podle Gottfredsona a Hirschiho členství v delikventní skupině značí jedince se slabší sebekontrolou, to však neznamená, že by se tím slabší sebekontrolou *učili* od ostatních.

3. 4 Imigrace a členství v gangu

Výzkum ISRD-2 v Itálii a Švýcarsku nabízí i srovnání delikventní mládeže a její zapojení se do kriminálních gangů ve vztahu k imigrantům. Důležitý se jeví vztah mezi imigrací a členstvím v delikventní partě mládeže⁵² ve Švýcarsku. Jak imigranti první, tak druhé generace se podle self - reportové studie stávají častěji členem gangu než jejich vrstevníci, potomci nativních občanů.⁵³ Česká republika nemá pro toto srovnání k dispozici potřebná data.⁵⁴

⁴⁹ HIRSCHI, Travis. Causes of delinquency: with a new introduction by the author. 9th print. New Brunswick: Transaction Publishers, 2009, s. 84

⁵⁰ HIRSCHI, Travis. Causes of delinquency: with a new introduction by the author. 9th print. New Brunswick: Transaction Publishers, 2009, s. 235

⁵¹ GATTI, U., HAYMOZ, S. Girl Members of Deviant Youth Groups, Offending Behaviour and Victimization: Results from the ISRD2 in Italy and Switzerland. European Journal on Criminal Policy and Research. Vol. 16, Issue 3, Springer 2010, s. 180, dostupný z WWW: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10610-010-9122-y> (zobrazeno dne 10. 4. 2014)

⁵² Vztahu mezi kriminalitou a imigrací mladistvých jsem se věnovala v práci Kriminalita mladistvých imigrantů. Faktory ovlivňující trestnou činnost imigrantů 2. generace, SVOČ 2013

⁵³ GATTI, U., HAYMOZ, S. Girl Members of Deviant Youth Groups, Offending Behaviour and Victimization: Results from the ISRD2 in Italy and Switzerland. European Journal on Criminal Policy and Research. Vol. 16, Issue 3, Springer 2010, s. 174, dostupný z WWW: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10610-010-9122-y> (zobrazeno dne 10. 4. 2014)

⁵⁴ Na imigraci jako jeden z faktorů ovlivňujících kriminalitu mládeže jsem se zaměřila v práci: Faktory ovlivňující kriminalitu mladistvých imigrantů 2. generace. SVOČ, 2013

4. Členství dívek v delikventních vrstevnických partách

4. 1 Kriminalita žen a dívek

Podle statistických údajů se muži dopouští trestných činů častěji ve srovnání s ženami (*gender problematika, gender ratio problem*)^{55 56}, a to bez ohledu na státní či etnickou příslušnost, dobu či druh trestné činnosti.⁵⁷ Obecně se uvádí, že závažnost trestných činů spáchaných dívkami je nižší, stejně tak se dopouštějí méně často násilných trestných činů.⁵⁸ Matoušek a Kroftová k tomu dodávají, že křivky zachycující trestnou činnost můžu a jejich sexuální aktivitu dle věku, se kopírují. V obou případech dosahují vrcholu mezi 18 – 22 rokem.⁵⁹ Naopak převažuje méně závažná trestná činnost majetková (drobné krádeže), popř. hospodářská (trestný čin podvodu).⁶⁰ Ženy a dívky se obvykle dopouští individuální trestné činnosti, oproti mladistvým mužům, jejichž trestná činnost bývá typicky páchána ve spolupachatelství s dalšími osobami.⁶¹ Pokud se ženy podílí na delikventním jednání spolu s dalšími osobami – muži, pak ve formě účastenství.⁶² Naopak odhadujeme, že latence kriminality žen (s ohledem na převažující druhy jejich trestné činnosti) je mnohem vyšší než u mužů. Rozdíly v prevalenci delikventního jednání bývá vysvětlována různými biologickými či sociologickými faktory a jejich kombinací - pevnějšími vazbami na rodinu a naopak slabším vlivem vrstevníků, odlišným způsobem výchovy žen, ale i závislostí na mužích a autoritách obecně⁶³, menší mírou agrese atd.⁶⁴

⁵⁵ Podíl obviněných žen tvoří přibližně 1/5 z celkového počtu obviněných osob.

⁵⁶ Zoubková uvádí, že dívky se ve srovnání s chlapci dopouští provinění mnohem méně, v poměru 1:20. ZOUBKOVÁ, I. Kontrola kriminality mládeže. 1. vyd., Praha : Aleš Čeněk, 2002, s. 20

⁵⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence : situace, východiska, programy. 1. vyd. Praha : Portál, 1998, s. 34

⁵⁸ GOVER, R. A., JENNINGS, W.G., TEXKS BURRY, R. Adolescent Male and Female Gang Members' Experiences with Violent Victimization, Dating Violence, and Sexual Assault. American Journal of Criminal Justice Nr. 34, Vol. 2009, s. 105

⁵⁹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence : situace, východiska, programy. 1. vyd. Praha : Portál, 1998, s. 34

⁶⁰ k tomu blíže NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 134

⁶¹ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 2. vyd. Praha : C.H. Beck, 2012, s. 328 n.

⁶² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 134

⁶³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 133, 134

⁶⁴ O teoriích kriminality žen blíže URBANOVÁ, M., VEČEŘA, M. a kol. Ženská delikvence. Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen. 1. vyd. Masarykova univerzita. Brno, 2004, s. 29 n.

Problematice kriminality žen a vysvětlení její odlišnosti od kriminality mužů se věnovaly též tzv. feministické teorie.⁶⁵

Fenoménem poslední doby je pozvolné vyrovnání míry spáchaných deliktů mezi muži a ženami, stejně jako smazávání rozdílu mezi závažností a druhem páchané trestné činnosti.⁶⁶ Míra kriminality žen sice ještě nedosahuje míry kriminality mužů, nicméně dochází k všeobecnému nárůstu trestné činnosti žen v moderních, vyspělých společnostech. Někteří kriminologové⁶⁷ přirovnávají tento jev k trendu vývoje alkoholismu, kuřáctví či zneužívání jiných návykových látek u žen. Vyšší míra delikvence stejně jako další deviantní jevy se považují za důsledek emancipace žen, jejich vyrovnávání se mužským protějškům.

4.2 Dívky a jejich členství v gangu

Výzkumy zaměřené na existenci a činnost gangů se zaměřovali především na muže, ženám jako členkám gangu se věnuje pozornost až v posledních dvou desetiletích. I tak jejich pozice ve smíšených delikventních skupinách byla a je vnímána spíše jako marginální, podpurná⁶⁸ vůči mužským členům gangu, kteří jsou hlavními pachateli trestné činnosti.⁶⁹ Zapojení dívek v gangu je různé, mohou mít roli tzv. volavky nebo naopak tzv. zdi, sloužit jako alibi pro ostatní členy gangu. Případně mohou být zapojeny přímo jako pachatelky, spolupachatelky určitého druhu trestné činnosti (např. dealerky drog), kde budou díky

⁶⁵ k tomu blíže VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha : C.H. Beck, 2012, s. 115 n.

⁶⁶ GATTI, U., HAYMOZ, S. Girl Members of Deviant Youth Groups, Offending Behaviour and Victimization: Results from the ISRD2 in Italy and Switzerland. *European Journal on Criminal Policy and Research*. Vol. 16, Issue 3, Springer 2010, s. 168
dostupný z WWW: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10610-010-9122-y> (zobrazeno dne 10. 4. 2014)

⁶⁷ např. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence : situace, východiska, programy*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998, s. 34

⁶⁸ NAGEL, I. H., HAGAN, J. *Gender and Crime. Offense Patterns and Criminal Court Sanction*, s. 107

⁶⁹ Naopak Cejp ve své práci o organizovaném zločinu cituje experty, kteří se domnívají, že ženy jsou plnohodnotnými členy organizovaných skupin a rozdíly mezi muži a ženami ve všech oblastech organizovaného zločinu jsou smazány.

CEJP, M. *Vývoj organizovaného zločinu na území České republiky*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 41

svému zevnějšku působit méně podezřele.⁷⁰ Stereotypně jsou též vnímány jako sexuální objekt v rámci chlapeckých part. Vrstevnické party bývají převážně smíšené, jen velmi malá část z nich bývá výlučně dívčí či chlapecká (do 10%). Míra zastoupení dívek v gangu se různí, setkáme se s hodnotami v rozmezí 20 – 50 %.⁷¹

Důvody, pro které se dívky stávají členy gangu/ delikventní bandy (*joining a gang*) jsou obdobné jako u chlapců – získat určitý status, respekt, naplnit volný čas, zažít zábavu, může jít o únik z dysfunkční rodiny. U dívek se jako důvod pro vstup do part objevuje též snaha získat ochranu⁷², obzvláště pokud se pocit ochrany nezískají prostřednictvím své rodiny. Paradoxně se však u dívek stýkajícími se s členy gangu zvyšuje míra viktimizace.⁷³ Pokud jde o druhy páchané trestné činnosti dívek v gangu, od chlapců se příliš neodlišují (viz výše). Nejvíce zastoupenou trestnou činností jsou však krádeže v obchodech. Tyto výsledky self-reportových studií ISRD-2 nejsou překvapivé a odpovídají obecným představám o ženské kriminalitě.

5. Viktimizace členů gangu

Kriminologové výzkumy odhalují silnou korelaci mezi delikvencí a viktimizací. Členové gangu se daleko častěji stávají oběťmi trestných činů, zvláště násilné trestné činnosti, než jejich vrstevníci (podle ISRD-2 jsou viktimizováni zejména chlapci jako oběti trestných činů vydírání, loupeží a krádeží).⁷⁴ Členství v gangu zvyšuje zapojení mladistvého do

⁷⁰ GATTI, U., HAYMOZ, S. Girl Members of Deviant Youth Groups, Offending Behaviour and Victimization: Results from the ISRD2 in Italy and Switzerland. *European Journal on Criminal Policy and Research*. Vol. 16, Issue 3, Springer 2010, s. 168
dostupný z WWW: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10610-010-9122-y> (zobrazeno dne 10. 4. 2014)

⁷¹ GATTI, U., HAYMOZ, S. Girl Members of Deviant Youth Groups, Offending Behaviour and Victimization: Results from the ISRD2 in Italy and Switzerland. *European Journal on Criminal Policy and Research*. Vol. 16, Issue 3, Springer 2010, s. 169
dostupný z WWW: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10610-010-9122-y> (zobrazeno dne 10. 4. 2014)

⁷² Členové gangu se ve srovnání s ostatními vrstevníky stávají méně často oběťmi šikany.

⁷³ GATTI, U., HAYMOZ, S. Girl Members of Deviant Youth Groups, Offending Behaviour and Victimization: Results from the ISRD2 in Italy and Switzerland. *European Journal on Criminal Policy and Research*. Vol. 16, Issue 3, Springer 2010, s. 169
dostupný z WWW: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10610-010-9122-y> (zobrazeno dne 10. 4. 2014)

⁷⁴ GATTI, U., HAYMOZ, S. Girl Members of Deviant Youth Groups, Offending Behaviour and Victimization: Results from the ISRD2 in Italy and Switzerland. *European Journal on Criminal Policy and Research*.

trestné činnosti a násilného jednání, což na druhou stranu zároveň zvyšuje i pravděpodobnost toho, že se stanou oběťmi násilného trestného činu. Příčinou jejich zvýšené viktimizace je „riskantní“, deviantní způsob vedení života (konzumance alkoholu, drog, potulování se po ulicích a jiných veřejných místech, návštěva diskoték, klubů, pozdní návraty domů, využívání nočních spojů veřejné hromadné dopravy, stýkání se s jinými delikventními osobami atd.)⁷⁵

Research. Vol. 16, Issue 3, Springer 2010, s. 170, 171, dostupný z WWW:

<http://link.springer.com/article/10.1007/s10610-010-9122-y> (zobrazeno dne 10. 4. 2014)

⁷⁵ GOVER, R. A., JENNINGS, W.G., TEXKSBURRY, R. Adolescent Male and Female Gang Members' Experiences with Violent Victimization, Dating Violence, and Sexual Assault. American Journal of Criminal Justice Nr. 34, Vol. 2009, s. 104

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- CEJP, M. Vývoj organizovaného zločinu na území České republiky. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, 102 s.
- ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. 3. vyd. Praha : Portál, 2000, 256 s.
- DECKER, S. H., CURRY, G. D. Addressing key features of gang membership. Measuring the involvement of young members. *Journal of Criminal Justice*, 28/ 2000, s. 473 – 482
- DIANIŠKA, G. et al. *Kriminológia*. 2. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011, 351 s.
- GATTI, U., HAYMOZ, S. Girl Members of Deviant Youth Groups, Offending Behaviour and Victimization: Results from the ISRD2 in Italy and Switzerland. *European Journal on Criminal Policy and Research*. Vol. 16, Issue 3, Springer 2010, s. 167 – 182
dostupný z WWW: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10610-010-9122-y> (zobrazeno dne 10. 4. 2014)
- GOLDBERG, B. U. Freizeit und Kriminalität bei Jugendlichen. Zu den Zusammenhängen zwischen Freizeitverhalten und Kriminalität. 1. vyd. Baden : Nomos Verlagsgesellschaft Baden, 2003
- GOVER, R. A., JENNINGS, W.G., TEXKSBURRY, R. Adolescent Male and Female Gang Members' Experiences with Violent Victimization, Dating Violence, and Sexual Assault. *American Journal of Criminal Justice* Nr. 34, Vol. 2009, s. 103 - 115
- HITCHCOCK, J. Adolescent Gang Participation: Psychological Perspectives. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 2001, Nr. 2, Vol. 16, s. 33 – 47
- HIRSCHI T., GOTTFREDSON, M. R. A general theory of crime. Stanford University Press, California, 1990, 297 s.
- CHEN, J.J., GILES, D. E. A. Gender convergence in crime: Evidence from Canadian adult offense charge data. *Journal of Criminal Justice*. Nr. 32, Vol. 2004, s. 593 - 606
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence : situace, východiska, programy. 1. vyd. Praha : Portál, 1998, 336 s.
- MORAVCOVÁ, E. Jak definovat a měřit členství v gangu: Česká republika v evropském kontextu. *Data a výzkum – SDA Info 2012*, Vol. 6, No. 2. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2012, s. 151 - 171
- MORAVCOVÁ, E. Problematika part, gangů a delikventních uskupení mládeže. Otázka členství v gangu. *Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica*. číslo, rok 2011. Praha : Univerzita Karlova, 2011, s. 85 - 104
- MUNKOVÁ, G. Sociální deviance. Přehled sociologických teorií. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. 168 s.
- NAGEL, I. H., HAGAN, J. Gender and Crime. *Offense Patterns and Criminal Court Sanction*, ?, s. 91 - 144
- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie* 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 528
- PODANÁ, Z., BURIÁNEK, J. Česká mládež v perspektivě delikvence. Výsledky mezinárodního výzkumu ISRD – 2. Praha : Filozofická fakulta, 2007, 78 s.
- URBANOVÁ, M., VEČEŘA, M. a kol. Ženská delikvence. Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen. 1. vyd. Masarykova univerzita. Brno, 2004, 247 s.

- VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 2 vyd. Praha : C.H. Beck, 2012, 664 s.
- VEČERKA, K. Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, 139 s.
- ZOUBKOVÁ, I. Kontrola kriminality mládeže. 1. vyd., Praha : Aleš Čeněk, 2002, s. 231